

๘. ไพร่ฟ้าข้าไทในจารึกพ่อขุนรามคำแหง

ของ

ศรี อมาตยกุล

ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องไพร่ฟ้าข้าไทของคุณขจร สุขพานิช ที่ตีพิมพ์ในนิตยสาร ศิลปากร ฉบับที่ 15 เล่ม 3 ประจำเดือนกันยายน 2514 แล้ว เห็นว่าเป็นความคึกคักที่ตีได้นำคำว่า ไพร่ฟ้าข้าไท ซึ่งจารึกไว้ในศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ 1 หรือหลักที่เรียกกันเป็นสามัญว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหง มาเสนอให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยได้พิจารณาว่า คำๆ นี้ซึ่งได้จารึกไว้เมื่อ 700 ปีมาแล้ว จะตรงกับความหมายในภาษาไทยปัจจุบันว่าอย่างไร กับได้อ้างความเห็นของผู้เชี่ยวชาญโบราณคดีบางท่านว่า มีความเห็นอย่างไรในคำว่า ไพร่ฟ้าข้าไท นี้ไว้ และคุณขจรได้อ้างว่า ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ เป็นคนแรกที่ได้แปลคำ ไพร่ฟ้าข้าไท นี้เป็นภาษาฝรั่งเศสว่า esclaves ซึ่งมีความหมายในภาษาไทยปัจจุบันว่า ทาส ด้วย

ข้าพเจ้าขอชมคุณขจรว่า มีความคึกคักอย่างยิ่งที่ได้นำข้อคิดเห็นในการตีความหมายของคำว่า ไพร่ฟ้าข้าไท มาตีแผ่ให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยได้พิจารณากันโดยทั่วถึงว่า คำๆ นี้มีความหมายอย่างไรแน่ เพราะถ้าปล่อยคำแปลอันทรงคุณค่าของศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ไว้ให้อยู่ในภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศสก็ดี ก็จะหาผู้สนใจได้ยาก โดยเฉพาะคุณขจรนั้น ได้สนับสนุนคำแปลของศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ที่แปลคำ ไพร่ฟ้าข้าไท ว่า ทาส อย่างเต็มที่ และหาเหตุผลมาประกอบหลายประการด้วย กับได้ท้วงติงคำแปลของคุณอาเล็กซานเดอร์ บี. กริสโวลด์ ร่วมกับศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ที่ได้แปลคำนี้เป็นภาษาอังกฤษว่า retainers (คือผู้ติดตาม) ว่ายังอ่อนความหมายไป

ใจจริงของข้าพเจ้านั้น รักจะดูการเล่นตะกร้อทางวิชาการกันไปก่อน เพราะเคารพในคำเตือนของสมเด็จพระยาจักรีว่า ราชการเป็นอย่างไร คำเตือนนี้แม้พระองค์ท่านจะไม่ได้ประทานแก่ข้าพเจ้าโดยตรงก็ตาม แต่ได้ประทานแก่คุณหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ซึ่งเป็นที่เคารพของข้าพเจ้า และคุณหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์มิได้ปกปิด ได้นำมาตีพิมพ์เผยแพร่ไว้แล้ว¹ เพื่อสะดวกแก่ท่านผู้อ่าน ข้าพเจ้าจึงขออัญเชิญมาลงไว้ในที่นี้ด้วย คือ

¹ เรื่องโบราณคดี ของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ สำนักพิมพ์บรรณาธิการพิมพ์ พ.ศ. 2503

“เมื่อแก้ปัญหาให้แล้ว ขอเตือนอย่างหนึ่งว่า คนที่ส่งวินิจฉัยของนักปราชญ์คน 1 ไปให้นักปราชญ์อีกคน 1 ทรวจ กังเช่นหลวงบริบาลฯ ส่งวินิจฉัยของสมเด็จพระนริศฯ มาให้ฉันทรวจ ต้องระวังสักหน่อย เพราะธรรมคัมภีร์ถึงจะเป็นนักปราชญ์ ความเห็นย่อมพ้องกันบ้าง ผิดกันบ้าง เป็นธุระของนักศึกษาคณะพิจารณาเลือกเพื่อบริบายของนักปราชญ์ เอาประโยชน์ทางความรู้อย่างนั้นจึงได้ประโยชน์ ระวังอย่าช่วยให้นักปราชญ์คัดค้านกันเอง ถ้าทำเช่นนั้นอาจจะถูกเขาคว่ำบาตร ที่ว่าฉันใด เปรียบเหมือนเอาเทศนาของพระพิมลธรรมไปให้สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์วินิจฉัย หรือเอาเทศนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ไปให้พระพิมลธรรมวินิจฉัยก็อย่างเดียวกัน ถ้าท่านรู้ก็น่าจะไม่คบหลวงบริบาลฯ จะหาความรู้ต้องระวัง”

แต่คุณขจรได้เสนอไว้ในบทความเรื่องไฟฟ้าฟ้าไต่ว่า

“ข้าพเจ้าขอเสนอมาในวงวิชาการของเรา ถ้าจะถือว่าเป็นการเล่นตะกร้อทางวิชาการ เมื่อผู้เริ่มคือ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ เริ่มลูกลอยโค้งขึ้น กริสโวลต์ และ ณ นคร ก็รับและส่งลูกเป็นมือ 2 ข้าพเจ้าขอรับและส่งลูกเป็นมือ 3 และข้าพเจ้าหวังว่าจะมีมือ 4 มือ 5 รับส่งกันต่อไป....”

เมื่อคุณขจรเปิดโอกาสให้เช่นนั้น ข้าพเจ้าขอรับช่วงจากคุณขจรเป็นมือที่ 4 แต่เมื่อท่านทั้งสองคือทั้งศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ และคุณกริสโวลต์ได้เตะลูกโค้งออกไปนอกวง ซึ่งคุณขจรได้รับเอามาเล่นต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าก็จะขอเล่นตะกร้อกับคุณขจรในฐานะเพื่อนร่วมวงต่อไป โดยไม่ขอส่งตะกร้อนั้นย้อนกลับไปหาท่านทั้งสองที่กล่าวนามมานั้นอีก

ก่อนที่จะแสดงความคิดเห็นของข้าพเจ้าต่อไปนั้น ข้าพเจ้าใคร่จะขอกถึงความคิดเห็นของคุณขจรสักหน่อยในข้อความที่กล่าวไว้ว่า

“ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ แสดงความเห็นของท่านไว้ใน ก.ศ. 1918 (พ.ศ. 2461) ปีแรกที่ท่านได้เข้ามาประจำงานในบ้านเมืองของเรา ก็เป็นการสมควรแล้วที่นักปราชญ์เยี่ยงท่านจะด้อมท้วงไม่กล้ากล่าวอะไรขัดแย้งมติของเจ้านายที่เป็นใหญ่เป็นประธานในหอพระสมุทวชิรญาณ”

เรื่องนี้ข้าพเจ้ากลับมีความคิดเห็นตรงกันข้ามกับคุณขจร เพราะวิสัยนักปราชญ์นั้นย่อมต้องเคารพความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ยอมด้อมท้วงหรือเชื่อตามความเห็นของผู้

ใต้ง่าย ๆ เว้นไว้แต่จะโต้พบเห็นหลักฐานอันใดที่คนเห็นว่าควรจะเชื่อถือได้เท่านั้น จึงจะยอมเชื่อตามหรือยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างอิง ซึ่งข้าพเจ้าจะลำดับเหตุการณ์และความคิดเห็นของศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเกสต์ ให้ทราบในตอนต่อไป และถ้าเจ้านายที่เป็นใหญ่เป็นประธานในหอพระสมุดวชิรญาณในสมัยที่ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเกสต์ เริ่มเข้ามารับราชการใน พ.ศ. 2461 นั้น คุณขจรหมายถึงสมเด็จพระยาจักรีวงศาราชานุภาพ ด้วยแล้วไซ้ข้าพเจ้าต้องขอคัดค้านอย่างเต็มที่ว่า เป็นไปไม่ได้เลย เพราะไม่ปรากฏว่า สมเด็จพระยาจักรีวงศาราชานุภาพ ได้ทรงแสดงข้อคิดเห็นของพระองค์ท่านไว้ประการใดในเรื่องที่เกี่ยวกับคำว่า ไพร่ฟ้าข้าไท นี้ ทำไมคุณขจรถึงได้ยกมาอ้างว่า การที่ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเกสต์ แปลคำไพร่ฟ้าข้าไท เมื่อ พ.ศ. 2461 ว่า retainers ไม่ได้แปลว่า slaves นั้น ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเกสต์ กลับจะขัดกับมติของพระองค์ท่าน

ข้าพเจ้ากลับมีความเห็นว่า การที่ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเกสต์ ได้แปลคำ ไพร่ฟ้า-ข้าไท ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นภาษาอังกฤษว่า retainers ก่อน แล้วต่อมาจึงได้กลับมาแปลเป็น slaves ในภายหลังนั้น ถ้าท่านผู้โยนข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 4 หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่า ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง (ภาษาเขมร) โดยละเอียดถี่ถ้วนแล้ว คงจะพบข้อความตอนหนึ่งว่า

“...ชนทั้งปวงในค้ำแดนทุกทิศก็มีจิตชื่นชมนิยมชักชวนกันมาฟังพระบรมโพรธิ-สมภาร บันดาลฝนตกต้องตามฤดูกาล อนุญาทานิพพิชพรรณผลไม้บริบูรณ์ทั่วหน้า ประชาราษฎรเป็นสุขสมโภชประชุมในเมืองนั้น ผู้ราษฎรมิได้เป็นทาสทาสหามีได้ เป็นไทยพลเรือนทั้งสิ้น เป็นสุขโขทั้งเมือง เหตุคั้งนั้นนามเมืองจึงปรากฏว่าเมืองสุโขทัย...”

ศิลาจารึกหลักนี้ได้แปลออกเป็นภาษาไทยแล้วตั้งแต่ในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงแปล มีล่ามเขมรร่วมด้วย และต่อมาในรัชกาลที่ 5 ได้โปรดให้ตีพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณรายเดือน เล่ม 1 ฉบับที่ 3 จ.ศ. 1246 (พ.ศ. 2427) เป็นครั้งแรก พิมพ์ในหนังสือเรื่องเมืองสุโขทัย เป็นครั้งที่ 2 และพิมพ์ในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 เป็นครั้งที่ 3 ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเกสต์ ได้นำมาตีพิมพ์ในหนังสือประชุมจารึกสยาม ภาคที่ 1 (จารึกกรุงสุโขทัย) อีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. 2467 โดยศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเกสต์ ได้นำคำอ่าน

ภาษาเขมรมาลงไว้หมดทั้งหลัก และได้นำคำแปลของท่านมาลงไว้ เพื่อให้เทียบเคียงกับคำแปลของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ด้วย

ก็เมื่อมีหลักฐานปรากฏอยู่ในคำแปลศิลาจารึกในสมัยนั้นว่า กรุงสุโขทัยไม่มีทาส ไม่มีทาสาเช่นนั้นแล้ว ผู้ที่ได้อ่านคำแปลนั้นจะไม่เชื่อได้อย่างไรว่าในสมัยสุโขทัยไม่มีทาส เมื่อทัศนคติของคนในสมัยนั้นเชื่อกันว่าในสมัยสุโขทัยไม่มีทาส ข้าพเจ้าจึงคิดว่า ในชั้นแรก ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ ก็คงจะเชื่ออย่างนั้นเหมือนกัน เพราะถ้าไม่เชื่ออย่างนั้นแล้ว ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ คงจะไม่แปลคำ ไพร่ฟ้าข้าไท เป็นภาษาอังกฤษว่า retainers คงจะแปลว่าทาสหรือ slaves ไปแล้ว คงจะไม่ใช้เหตุผลตามที่คุณเขจรยงมากล่าวอ้างว่า เกรงจะขัดกับมติของเจ้านายในสมัยนั้น

คราวนี้ทำไมศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ ถึงกลับมาแปลคำ ไพร่ฟ้าข้าไทเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า esclaves และได้รับรองความเห็นของท่านเป็นที่แน่นอนแล้วในหนังสือเรื่อง *Les peuples de la Peninsule Indochinoise* พิมพ์ที่กรุงปารีส เมื่อ ค.ศ. 1962¹

ข้อนี้ข้าพเจ้ามีความคิดเห็นตามลำดับเหตุการณ์ที่ควรจะเป็นไปได้ว่า

1. เมื่อศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ เริ่มมารับราชการในหอพระสมุดวชิรญาณ ใน พ.ศ. 2461 นั้น เครื่องมือในการสอบสวนค้นคว้าที่เกี่ยวกับจารึกกรุงสุโขทัยที่มีผู้อ่าน และแปลไว้ก่อนท่านก็มีเพียง 2 ชิ้น คือคำอ่านจารึกหลักที่ 1 หรือหลักของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งมีผู้อ่านไว้ก่อน แต่ไม่สมบูรณ์นัก ชิ้น 1 กับจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาเขมรที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงแปลไว้อีกชิ้นหนึ่งเท่านั้น

โดยเฉพาะจารึกหลักที่ 1 นั้น ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ ต้องใช้เวลาอ่านแล้วตรวจสอบคำแปลของผู้ที่ได้แปลไว้ก่อนว่าจะตรงกับศิลาจารึกตัวจริงที่มีอยู่ใน หอพระสมุดวชิรญาณให้ถูกแท้แน่นอนเสียก่อน ก็ในระยะเวลาเพียงไม่ถึงปีที่ท่านได้เข้ามารับราชการในหอพระสมุดวชิรญาณ คือในระยะเวลาที่ท่านเขียนคำแปลของท่านจากคำไพร่ฟ้าข้าไทว่า retainers แล้วนำไปตีพิมพ์ในวารสารของสยามสมาคมนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่า ท่านคงจะยังไม่มีเวลาได้ตรวจสอบคำแปลของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์

¹ ต่อมา H.M. Wright ได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ และตีพิมพ์ในประเทศอังกฤษ เมื่อ ค.ศ. 1966 โดยให้ชื่อเรื่องว่า *The Making of South East Asia.*

ว่าจะตรงกับภาษาเขมรที่จารึกไว้ในจารึกวัดป่ามะม่วงหรือไม่ก็เมื่อท่านยังไม่ได้ตรวจสอบข้อความให้แน่นอนเสียก่อนเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าเชื่อเหลือเกินว่าท่านคงจะไม่เสียดายแสดงความคิดเห็นเยี่ยงปราชญ์ของท่าน ออกมาให้ชัดแจ้งกับหลักฐานที่มีปรากฏอยู่ก่อน ท่านจึงแปลไปโดยอนุมานว่า ไพร์ฟ้าซ่าไท นั้นตรงกับภาษาอังกฤษว่า retainers ก็มีความหมายว่า ผู้ติดตาม ไปก่อน เพราะถ้าแปลเช่นนี้คงจะไม่มีผู้ใดโต้แย้งได้ เนื่องจากท่านไม่ได้แปลอย่างชนิดกลับตีขาวให้เป็นสีดำ

2. ต่อมาอีก 5-6 ปี หลังจากที่ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ เข้ามารับราชการในหอพระสมุดวชิรญาณ ท่านได้อ่านตรวจสอบและแปลจารึกกรุงสุโขทัย ซึ่งได้พบในเวลานั้นเพียง 15 หลักหมุดแล้ว โดยเฉพาะจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาเขมรนั้น ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ ก็ได้อ่านและได้แปลใหม่ ไม่ปรากฏว่ามีข้อความตอนใดที่กล่าวว่า กรุงสุโขทัย ไม่มีทาส ฉะนั้นเมื่อท่านแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส ท่านจึงได้กลับใจแปลคำ ไพร์ฟ้าซ่าไท ว่า esclaves ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า ทาส ในภาษาไทยปัจจุบัน การโต้แย้งในเรื่องที่ว่ากรุงสุโขทัยมีทาสหรือไม่มีจึงมิได้เกิดขึ้น เพราะศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ ได้แปลจารึกวัดป่ามะม่วงใหม่ ซึ่งเป็นการหักล้างคำแปลของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ไปในตัว โดยท่านได้นำมาตีพิมพ์เทียบเคียงไว้ในประชุมจารึกสยาม ภาคที่ 1 เพื่อให้นักศึกษาเปรียบเทียบกันเอง โดยท่านไม่ได้แสดงความเห็นแต่อย่างใด

การที่ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคส์ แปลคำ ไพร์ฟ้าซ่าไท ว่า esclaves ซึ่งมีความหมายว่า ทาส นั้น ท่านอาจจะถือหลักที่ว่าสังคมของกรุงกัมพูชามี ระบบทาสอยู่ก่อน และเห็นว่าสังคมของกรุงศรีอยุธยาที่ได้รับระบบทาสตามแบบอย่างของกรุงกัมพูชามาใช้ด้วย ทำไมสังคมกรุงสุโขทัย จะมีระบบทาสไม่ได้หรือ ท่านคงจะคิดของท่านว่า กรุงสุโขทัยเคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกรุงกัมพูชามาก่อน พวกขอมน่าจะนำระบบทาสมาเผยแพร่ไว้ให้ก็ได้ ท่านจึงได้กลับใจแปลใหม่ว่า esclaves

อีกข้อหนึ่งที่คุณขจรเสนอกำ ซ้ำไท แปลว่า slaves (หรือในภาษาไทยว่าทาส) โดยอ้างข้อเสนอกของศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเคย์ ที่ว่า tai¹ ในภาษาเขมร โบราณแปลว่า ทาส แล้วบรรบุรุษของเราเติมตัว ย ลงไป แต่คุณขจรไม่ได้บอกต่อไปว่า ถ้าเติมตัว ย

¹ คำ ๆ นี้ คงจะออกเสียงว่า ไท คุณขจรถึงได้นำมาอ้าง

ลงไปแล้วจะให้ความหมายว่าอย่างไร โดยเฉพาะในประโยคที่คุณขจรได้กล่าวไว้ในตอนต้น
ต่อแสดงว่าได้เติมตัว ย ลงไปเป็น ไทย (อย่างนี้) ก็เพื่อจะให้ความหมายผิดแผกแตกต่าง
จากคำว่า ไท ที่เคยเขียนกันมาแต่เดิม

ถ้าการตีความของข้าพเจ้าเป็นการถูกต้องตรงกับความหมายของคุณขจรที่มุ่งจะให้
เป็นเช่นนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ขอคัดค้านอย่างเต็มที่ เพราะภาษาไทยที่เขียนกันมาแต่โบราณ
เช่นคำว่า เป็นไทแก่ตัว หรือ คนไท และ เมืองไท ก็ไม่เห็นมีตัว ย สะกด จะตรวจ
ดูได้จากสมุดข่อยที่เขียนขึ้นก่อนรัชกาลที่ 4 เช่นนี้จะหมายความว่าคนไทเป็นทาส หรือเมือง
ไทเป็นเมืองทาสจะนั้นหรือ ถ้าหาก ไท คำนี้หมายความว่า ทาสเหมือนอย่างภาษาเขมร
แล้ว ข้าพเจ้าเชื่ออย่างแน่นอนว่า บรรพบุรุษของเราคงจะไม่นำมาใช้เรียกชื่อบ้านชื่อเมือง
ของท่านเป็นแน่ เพราะถ้าหากท่านทำเช่นนั้นก็เท่ากับท่านได้ประจานตัวของท่านตลอดจน
พลเมืองของประเทศไทยว่า เป็นทาสและเป็นเมืองทาสไม่ใช่เป็นเมืองอิสระเหมือนดังที่แทบ
ทุกคนเข้าใจกันอยู่ในปัจจุบันนี้

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพิมพ์ พ.ศ. 2493 ก็ได้นิยามคำว่า ไท ไว้
ถึง 2 คำ โดยอ้างว่าเป็นภาษาโบราณ คำหนึ่งอธิบายว่าเป็นชื่อปี เช่น ปีโตะหนไทกัก
เหมา อีกคำหนึ่งว่า ผู้เป็นใหญ่ และยังมีคำว่า ไทย ซึ่งอธิบายว่าเป็นชนชาติใหญ่
ชาติหนึ่งที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชียมีมากสาขาคู่ด้วยกัน สาขาแห่งประเทศไทย
ที่เป็นอิสระ คือไทยแห่งประเทศไทย ฯลฯ เช่นนี้จะให้เข้าใจคำว่า ไท แปลว่า ทาส
อย่างไรได้ เขมรเขาหมายความว่าทาส ก็ปล่อยให้เขาหมายความของเขาไปอย่างนั้นเถิดภาษาไทย
เราหมายความว่า เป็นอิสระแล้ว เราจะแก้ให้หมายความอย่างเขมรว่าเป็นทาสทำไมเล่า

อีกประการหนึ่งยังมีคำว่า ข้า อยู่ข้างหน้า คำว่า ไท ซึ่งเขียนว่า ข้าไท ทำ
ไมว่าคุณขจรจึงไม่วินิจฉัยคำ ข้า ด้วยว่ามีความหมายอย่างไร หรือคำว่า ข้า นั้นไม่มีใน
ภาษาเขมร ก็เมื่อนักประวัติศาสตร์ย่อมทราบกันดีอยู่แล้วว่า เขมรเป็นชนที่อยู่คนละเผ่ากับ
คนไทย ฉะนั้นภาษาพูดของบุคคลที่อยู่ในเผ่าหนึ่ง แม้สำเนียงจะคล้ายหรือใกล้เคียงกัน จะ
เกณฑ์ให้ความหมายเหมือนกับคำพูดของคนในอีกเผ่าหนึ่งได้อย่างไร

เมื่อได้กล่าวถึงคำว่า ข้าไท แล้ว ข้าพเจ้าขอเสนอคำว่า ข้าทาส ซึ่งเป็นภาษา
ที่มีใช้ในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ด้วยว่า คุณขจรจะตีความหมายของคำ ข้าทาส นี้
ว่าอย่างไร

ข้าพเจ้ากลับมีความเห็นว่า คำว่า ข้าไท ในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ นั้นคงจะมีความหมายว่า ผู้ที่อยู่ในสังกัดของผู้เป็นใหญ่ หรือจะเรียกตามภาษาโบราณก็คือ ข้าที่อยู่ในสังกัดของเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งอาจมีบุคคลหลายประเภท เช่น ข้าทาส ก็ได้ ทาสทะเลย ก็ได้ ทนายหน้าหอ เลขสมสังัก และเสมียนก็ได้ ฯลฯ ฉะนั้นคำว่า ข้าไท นั้นคงจะไม่ได้หมายความว่า ทาส โดยตรง คงจะเป็นคำเรียกรวมถึงบุคคลที่อยู่ในสังกัดของผู้ใหญ่ หรือเจ้าขุนมูลนายนั่นเอง

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะวินิจฉัยคำ ไพรว์ฟ้าข้าไท ค่อยไป ข้าพเจ้าขอถึงบทความของคุณชวรอีกสักกึ่งหนึ่ง คือในคำที่อยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศ คุณชวรเขียนผิดไปคำหนึ่ง จะเป็นการจงใจหรือหลงลืมไปข้าพเจ้าไม่สามารถจะทราบใจจริงของคุณชวรได้ คือคำว่า ช้างชลุกลุกเมีย ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเขียนว่า ช้างชอลุกเมีย ช้างชลุกลุกเมียเป็นคำที่เราทุกคนจนชินปาก ข้าพเจ้าเคยท้วงผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกของกรมศิลปากรทั้งคุณมหาฉ่า ทองคำวรรณ กับคุณประสาร บุญประคอง ว่าขอให้ตรวจสอบให้แน่คั้วยว่า เป็นขอ หรือ ชลุค แต่ทั้งสองก็ยืนยันกรานตามเดิมว่า ในจารึกว่า ขอ จะให้อ่านแปลงเป็นชลุคได้อย่างไร

คุณชวรได้ปรารภแก่ข้าพเจ้าหลายครั้งว่า ถ้าเป็นคำในเครื่องหมายอัญประกาศ ควรคัดข้อความ (Quote) ของเขามาทุกตัวอักษร อย่าไปเปลี่ยนแปลงของเขา อย่าให้เหมือนอย่างนักเขียนบางคนทีไปแปลงถ้อยคำที่เขาเขียนไว้แต่เดิม เพื่อจะตั้งถ้อยคำที่ได้เปลี่ยนแปลงใหม่มาให้เข้ากับความคิดเห็นของตน เช่นนี้ใช้ไม่ได้ เขาจะเขียนของเขาอย่างไรก็ควรจะคัดข้อความของเขามาอย่างนั้น ถ้าอยากจะเปลี่ยนเป็นถ้อยคำของเรา อย่าใส่เครื่องหมายอัญประกาศ ข้าพเจ้าก็จดจำถ้อยคำของคุณชวรที่ได้กล่าวกับข้าพเจ้าไว้เรื่อยมา

แต่ที่คุณชวรได้เปลี่ยนคำว่า ขอ เป็น ชลุค นั้น บางทีคุณชวรคงจะลืมคำที่เคยได้พูดไว้ แต่เป็นข้อกิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งข้าพเจ้าขอท้วงมาในฐานะเพื่อนร่วมวงตะกร้อคั้วยกัน ข้าพเจ้าไม่ตั้งใจจะวินิจฉัยคำว่า ขอ และ ชลุค ในที่นี้ ขอยกให้เป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญในการอ่านจารึกจะพิจารณาต่อไป

ข้าพเจ้าขอแนะนำประโยคบางประโยคที่มีคำขึ้นต้นว่า ไพรว์ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมาลงไว้ทั้งหมด เพื่อสะดวกแก่ท่านผู้อ่านจะได้วินิจฉัยว่า ประโยคใดมีความหมายอย่างไร คือ

1. ไพร่ฟ้าหน้าใส พ่อภูหนี่ ญู ญ้าย พ่ายจะแจ
2. เจ้าเมืองบ่เอา จกอบในไพร่ลู่ทาง
3. ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้า ลูกขุนผู้ใดแล้ ล้มหายตายกว่า
4. ๖ ช้างขอ ลูกเมีย เยี้ยข้าว ไพร่ฟ้าข้าไท บ่าหมากบ่าพลู พ่อเชื่อมันไว้
แก่ลูกมันสิ้น
5. ไพร่ฟ้า ลูกเจ้า ลูกขุน ผิดผิดผิดแผลกแผลกวางกัน ๖
6. ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีด้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ
7. ๖ เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม

คำว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีซ้ำกันอยู่ 2 แห่ง คือ ประโยคที่ 1 และประโยคที่ 3 (ตามข้อความที่ข้าพเจ้าคัดมาลงไว้ข้างบนนี้) ในประโยคที่ 1 ถ้าจะแปลความหมายของคำว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส เป็นบุคคลธรรมดาสามัญโดยทั่วไปแล้ว ท่านจะเชื่อหรือว่าพ่อขุนศรีอินทราทิตย์จะใช้คนธรรมดาสามัญที่ไม่ได้ฝึกวิชาทหาร ไปรบกับข้าศึก ถ้าทำเช่นนั้นก็เท่ากับว่า ท่านเอาพลเมืองของท่านไปให้ข้าศึกฆ่าเล่นง่าย ๆ เท่านั้น

ข้าพเจ้าเห็นว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส คำนี้ น่าจะมีความหมายว่า ทหาร มากกว่าถ้ามิได้หมายความว่าทหารแล้ว ที่ท่านจารึกไว้ว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส ของพ่อภูหนี่กระจัดกระจายไปนั้น จะหมายความว่าอย่างไร เพราะในเวลานั้นพ่อขุนศรีอินทราทิตย์มิได้อยู่ในเมือง แต่อยู่ในสนามรบและกำลังรบอยู่กับขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด ที่ยกกองทัพมาตีเมืองตาก

และก็ในประโยคที่ 3 ท่านระบุเจ้ามรดกประเภทต่าง ๆ โดยแยกเป็นประเภท ๆ ไว้ว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้า ลูกขุน ข้อความตอนนี้ คำว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส ก็ควรจะหมายความว่า ทหาร เหมือนกัน คือเขียนตามความหมายในภาษาปัจจุบันว่าทหาร พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางหรือข้าราชการ

ทำไมท่านจึงเอาคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส ใส่ไว้ก่อนลำดับอื่น คือก่อนพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ทั้งนี้ก็เพราะท่านคงจะเห็นว่าทหารเป็นบุคคลประเภทเดียวที่อยู่ในฐานะที่จะมี ไพร่ฟ้าข้าไท ได้ก่อนบุคคลอื่น เนื่องจาก ไพร่ฟ้าหน้าใส หรือทหารนั้นเป็นผู้ที่ได้เข้าสู่สมรภูมิเพื่อสู้รบกับข้าศึก จึงอาจจะมีทาสชะเลยได้ เพราะทหารจะเป็นผู้จับชะเลยศึกหรือกวาดค้อนผู้คนพลเมืองของฝ่ายที่แพ้สงครามมาใช้สอยเยี่ยงทาส ประเพณีนี้ไม่

มีแค่เฉพาะประเทศในทิศตะวันออกเท่านั้น หากมีอยู่ทั่วไปทั้งโลก ในสมัยอยุธยาก็ได้ระบุ เรื่องที่เกี่ยวกับทาสชะเลยไว้อย่างชัดเจนในกฎหมาย ลักษณะพระไอยการทาส ฉะนั้นทาส ชะเลย นี้จึงมีอยู่ทั่วไปทุกประเทศ แม้แต่ในกรุงสุโขทัยก็มีเหมือนกัน เพราะได้มีการถูก อยู่ในจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า

“กูไปท่บ้านท่เมือง ไค่ช้างไค่วงง ไค่บิวไค่นาง ไค่เงินไค่ทอง กูเอามาเวน แก่พ่อกู”

ถ้าหากเข้าใจกันว่า ไพร่ฟ้าหน้าใส เป็นบุคลิกธรรมดาแล้ว ทำไมจึงมีคำว่า ไพร่และไพร่ฟ้า ในประโยคที่ 2 ที่ 5 และที่ 7 มาใช้อีก ไม่ใช่คำว่า ไพร่ฟ้าหน้าใสเสียที่ เกี่ยวเล่า

ส่วนคำว่า ไพร่ฟ้าชำไท ในประโยคที่ 4 ซึ่งมีอยู่เพียงคำเดียวในจารึกพ่อขุนราม คำแหง จึงทำให้มีผู้ตีความหมายของคำนี้ไปต่าง ๆ กัน ข้าพเจ้าจะไม่ขอกล่าวว่าผู้ใดถูก และผู้ใดผิด แต่จะขอแสดงความคิดเห็นของข้าพเจ้าโดยตรง โดยจะไม่ย้อนส่งกลับไปให้ผู้ เล่นตะกร้อคนก่อน ๆ อีก แต่หากจะมีท่านผู้ใดรับช่วงเล่นจากข้าพเจ้าเป็นมือที่ 5 และที่ 6 ต่อ ๆ กันไป ข้าพเจ้าก็จะยินดีเป็นอย่างยิ่ง

ในประโยคที่ 4 ที่ข้าพเจ้าคัดจากจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมาลงไว้ที่นี่จะเห็นได้ ว่าท่านได้ระบุไว้โดยชัดเจนแล้วว่า สิ่งที่มีชีวิตนอกจากสัตว์เลี้ยงซึ่งจะต้องตกเป็นมรดกของ ทายาทแล้ว ยังมีลูกเมียกับ ไพร่ฟ้าชำไท ด้วย คำว่า ไพร่ฟ้าชำไทจึงไม่ควรจะจำกัดความ หมายให้แคบลง โดยเฉพาะให้มีความหมายแต่เพียง ทาส เท่านั้นเพราะผู้ตายหรือเจ้ามรดก อาจมีบุตรภรรยาหรือญาติซึ่งต้องเลี้ยงดูเป็นพิเศษและมีบริวารอื่น ๆ เช่น ผู้รับใช้ และทนาย หน้าหอเป็นต้น นอกเหนือจากลูกเมียที่อยู่ในความอุปการะของผู้ตายอีกก็ได้ ผู้ที่เขียนจารึก ท่านคงเห็นว่าถ้าจะระบุไว้ให้หมดทุกอย่างแล้ว คงจะไม่มีเนื้อดินพอจะจารึกลงไปได้ ท่าน จึงต้องใช้คำรวมว่า ไพร่ฟ้าชำไท ซึ่งคำ ๆ นี้ไม่ได้หมายความว่า ทาส โดยเฉพาะหาก หมายความว่า ผู้อยู่ในอุปการะของผู้ตาย หรือเจ้ามรดก แต่อาจรวม ทาสชะเลย ซึ่งได้ กล่าวไว้แต่ตอนต้นเข้าไปด้วย เพราะเป็นบริวารของเจ้ามรดกเหมือนกัน

เมื่อได้พูดถึงเรื่องทาสแล้ว ข้าพเจ้าใคร่จะขอให้ท่านผู้อ่านได้พิจารณาต่อไปด้วย เพราะลักษณะของทาสนี้มีอยู่หลายประเภท ในกฎหมายตราสามดวงได้อธิบายความไว้ใน

ลักษณะพระไอยการทาส ว่ามีทาสอยู่ 7 ประเภท และได้นำคำบาลีตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของพราหมณ์มากล่าวไว้ด้วย แต่ถ้าข้าพเจ้าจะคัดลงมาไว้ทั้งหมด เกรงว่าจะยืดยาวเกินไป จึงขอนำหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ซึ่งมีอยู่เพียง 3 ประการมากล่าว คือ

1. ทาสที่ได้มาด้วยทรัพย์สิน คือทาสที่ขายอิสระภาพของตนให้แก่ผู้อื่น ซึ่งเข้าลักษณะทาสอันเกิดจากหนี้สิน
2. ลูกทาสในเรือนเบี้ย คือพ่อแม่เป็นทาสอยู่ก่อน ลูกที่เกิดมาในขณะที่พ่อแม่ยังเป็นทาสอยู่ก็ต้องตกเป็นทาสตามพ่อแม่ไปด้วย
3. ผู้ไถนาราชย์ไปรบศึก แล้วได้ข้าศึกมาเป็นทาสชะเลย คือได้ชะเลยศึกมาแล้วก็นำมาใช้เลี้ยงทาส

อันที่จริงความหมายอันแท้จริงของกฎหมายของกรุงศรีอยุธยาในเรื่องทาสนั้นก็มียู่เพียง 2 อย่างคือ ทาสอันเกิดแก่การที่มีผู้สมัครใจขายอิสระภาพของตนให้แก่ผู้อื่นกับทาสที่มีได้สมัครจะขายอิสระภาพแก่ประการใด หากเป็นข้าศึกของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งฝ่ายนั้นชนะแล้วกวาดต้อนมาเป็นชะเลย ส่วนลูกทาสนั้นเป็นการบังคับไว้ไม่ให้ได้เดียวกันในระหว่างเจ้าของเงินกับทาส โดยระบุไว้ในกฎหมายว่าจะต้องตกเป็นทาสต่อไปด้วย

ถ้าได้แบ่งหลักเกณฑ์เสียให้ชัดแจ้งอย่างนี้ ก็จะเป็นการง่ายที่จะพิจารณาว่ากรุงสุโขทัยมีทาสชนิดใด ถ้าจะมีผู้กล่าวว่ากรุงสุโขทัย มีทาสชะเลย ข้าพเจ้าจะไม่เถียงเลย แต่ถ้าจะกล่าวว่ามีทาสอันเกิดจากหนี้สิน ข้าพเจ้าก็จะต้องเถียงว่าทาสชนิดนี้ไม่มีในกรุงสุโขทัย เพราะข้าพเจ้ายังไม่เคยพบหลักฐานใด ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องนี้

คำว่า ไพร่ฟ้าข้าไท ไม่มีแต่ในจารึกของพ่อขุนรามคำแหงแต่เพียงหลักเดียวหากยังมีในหลักต่อไปอีก 2 หลัก เป็นประโยคที่ให้ความหมายแจ่มแจ้งอยู่ในตัวแล้ว ข้าพเจ้าจะไม่ขอนำมาวินิจฉัยอีก แต่จะขอคัดมาเสนอท่านผู้อ่าน เพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยต่อไปว่า คำ ๆ นี้จะหมายความว่า ทาส หรือหมายความว่าอย่างอื่น คือ

1. ในจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ 3 หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่าจารึกนครชุมน์นี้มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า ไพร่ฟ้าข้าไท ชีเรือไปค้าขีม้าไปขาย เช่นนี้จะหมายความว่าพวกทาสก็มีโอกาสทำงานโดยอิสระเสรีโดยยอมให้ชีเรือไปค้า ขีม้าไปขาย ตามใจชอบเช่นนั้นหรือ

2. อีกประโยคหนึ่งมีกล่าวไว้ในจารึกกรุงสุโขทัย หลักที่ 5 หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่าจารึกวัดป่ามะม่วง ว่า

“...เสวยราชย์ชอบด้วยทศพิธราชธรรม รั้ปรานีแก่ ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย”

เช่นนี้จะหมายความว่าแต่เพียงว่า พระมหากษัตริย์ราชลัญจกษัตริย์ ท่านทรงเมตตาปรานีแก่เฉพาะพวก ทาส อย่างเดียวจะนั้นหรือ หรือว่าท่านทรงเมตตาปรานีแก่พลเมืองของท่านโดยถ้วนทั่วทุกตัวคนไป

เมื่อมีข้อความในที่แห่งอื่นยืนยันอยู่เช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงมีความเห็นว่าไพร่ฟ้าข้าไทไม่ได้หมายความว่า ทาส อย่างแน่นอน คือไม่ใช่หมายความว่าทั้งทั้งทาสและทาสอันเกิดจากหนี้สินทั้งสองอย่าง

ส่วนคำที่มีผู้อ้างว่า ก็ในจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ 2 หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่าจารึกวัดศรีชุม ซึ่งสมเด็จพระมหาศรีสวรินทรราชาจุฬามณีท่านกษัตริย์ของท่านว่า ท่านทรงโปรดสัตว์โดยเทศลาคชื้อ คน แพะ หมู หมา (ไม่ทราบว่าเป็นสมัยนั้นมีหมาขายในตลาดด้วยหรือไม่ หรือท่านพูดให้คล้องจองกันเล่นสนุก ๆ เท่านั้น) และสัตว์ต่าง ๆ อีกหลายอย่างเพื่อปล่อยให้พ้นทุกข์ไปนั้น แสดงว่าในสมัยสุโขทัยก็ต้องมีทาสแล้ว มิฉะนั้นท่านจะทรงซื้อคนมาปล่อยให้พ้นจากความเป็นทาสทำไม ก็เมื่อข้าพเจ้าได้แยกความหมายของคำว่า ทาสไว้แต่ตอนต้นแล้วว่า กรุงสุโขทัยมี ทาส ชนิดใดบ้างแล้ว จึงไม่จำเป็นที่จะต้องวินิจฉัยในที่นี้อีก แต่ขอตั้งข้อสังเกตว่า ถ้า ไพร่ฟ้าข้าไท หมายความว่า ทาส แล้ว ทำไมท่านถึงจารึกว่า คน ไม่จารึกว่า ไพร่ฟ้าข้าไท ลงไป

ข้าพเจ้าขอย้ำอีกครั้งหนึ่งในตอนท้ายของบทความนี้ว่า ทาสอันเกิดจากหนี้สินนั้นตามความคิดเห็นของข้าพเจ้าว่า ไม่น่าจะมีในกรุงสุโขทัย เพราะระบอบการปกครองของกรุงสุโขทัยนั้นปกครองอย่างมีตาปกครองบุตร ให้สิทธิแก่ประชาชนในการมีที่ดินที่ได้ทำประโยชน์ไว้ในครอบครองและให้สิทธิอย่างอื่น เช่น ถ้าผู้ใดมีเรื่องเดือดร้อนประการใดก็ให้ไปสั่นกระดิ่งให้พระมหากษัตริย์ทรงทราบได้เลย ไม่ต้องถวายเป็นฎีกากันต่อ ๆ ไปหลายทอดกว่าจะถึงพระหัตถ์ของพระมหากษัตริย์ เหมือนอย่างเช่นที่กระทำกันในกรุงกัมพูชาและกรุงศรีอยุธยา ส่วนการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น ใช้ระบอบพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทวราช เป็นเจ้าชีวิตของประชาชนพลเมืองตลอดจนผืนแผ่นดินที่ประชาชนพลเมืองอาศัย

อยู่แต่พระองค์เดียว เมื่อการปกครองของกรุงสุโขทัยแตกต่างกับกรุงศรีอยุธยาอย่างชาวเป็น
คำเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า สังคมของกรุงสุโขทัย ย่อมจะเหมือนกับ สังคมของกรุงศรี
อยุธยา ไม่ได้ด้วยเอง

ในการเขียนความเห็นเรื่อง ไพร่ฟ้าข้าไท นี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจจะเขียนอยู่นานแล้ว
จนเมื่อปลายเดือนกรกฎาคม ศกนี้ ข้าพเจ้าได้พบกับท่านผู้หนึ่ง ท่านกล่าวหาว่าข้าพเจ้าได้
เขียนบทความเรื่องไพร่ฟ้าข้าไทร่วมกับคุณเชจร ข้าพเจ้าปฏิเสธอย่างไรท่านก็ไม่เชื่อ กลับ
บอกว่าครุบาอาจารย์เขาสวดกันใหญ่ ถึงแม้จะปรากฏว่าท่านเข้าใจผิด แต่ข้าพเจ้าก็ต้องขอ
ขอบพระคุณท่านที่ได้ช่วยเป็นแรงใจให้ข้าพเจ้าเขียนบทความเรื่องนี้ขึ้นโดยรีบด่วน เพราะ
ถ้าท่านไม่ช่วยให้ข้าพเจ้าโกรธและเกิดอารมณ์ขึ้นแล้ว บทความของข้าพเจ้าอาจจะล่าช้าเนิ่น
นานไปอีก หรืออาจจะไม่เกิดขึ้นเลยก็ได้

(นิตยสารศิลปากร ปีที่ 15 เล่ม 6 มีนาคม พ.ศ. 2515)